

Finnskogen för 234 år sedan

Text och foto: Ulf Olsson

Skarvsjön.

För 234 år sedan, eller år 1772, bodde på Hille finnskog en man vid namn Pehr Jonsson. Boplatsen var närmare bestämt torpet Skarvsjö strax norr om sjön med samma namn. Torpet hade 40 år tidigare brutits "å vilda skogen" av hans far.

Pehr skulle detta år fylla 21. Han var fortfarande ogift och bodde hemma tillsammans med sina föräldrar Jon Persson och Margareta Andersdotter. Pehr var ett sladdbarn. Han hade en 17 år äldre syster, Christina, och en 14 år äldre bror, Anders.

Det märkliga med Pehr Jonsson var att han kunde läsa och skriva. Vid den här tiden var det synnerligen ovanligt att folk ur torparklassen hade denna förmåga. Pehr måste ha haft lätt för att lära. Någon skola existerade inte i socknen, men det finns uppgifter om att en gammal bokhållare och tre studenter bedrev undervisning i Hille och vid Oslättfors bruk under senare hälften av 1700-talet. Vi vet inte, men kanske fick Pehr sina kunskaper från dessa.

År 1771 påbörjade han sin dagbok eller "siörnål" som han själv kallade den. År 1818 eller ca 860 sidor senare så avslutas den och fyra år därefter går Pehr ur tiden 71 år gammal. Tack vare den här unika skriften så vet vi idag hur en enkel torpare levde sitt liv i den då så djupa hilleskogen. Vi får bli veta vad man sådde och skördade samt hur vädret var.

Redan i nr 2-1989 hade Hillebygden som tema "Pehr Jonssons dagbok". Ni, som sparat på tidningen, har säkert kvar numret i gömmorna. Nu ska vi se vad som hände år 1772.

Januari

Efter en mild och slaskig jul så började det nya året med klart och vackert väder. Snön låg decimeterdjup vid årsskiftet, men under månaden snöade det nästan varje dag och slädföret var därför besvärligt. Denna månad kolade man en mila vid Brännudden i Skarvsjön. Kolet skulle efter hand levereras till Oslättfors bruk.

Februari

Snön var halvmeterdjup i början av månaden och ovädren fortsatte att avlösa varandra. Men framför allt blev februari väldigt kall - inte en enda tövädersdag och snödjupet ökade med ytterligare en dryg decimeter. Den 5/2 var det kanhända livat på finnskogen. Pehr har denna dag, utan närmare förklaring, noterat "slagsmålsdagen".

Mars

Inleddes och avslutades med töväder. Däremellan var det mestadels klart och kallt med bra före. Man kolade ytterligare en mila vid Brännudden. Den 29/3 var kråkan, som då tydligen var en flyttfågel, tillbaka.

April

Snön låg fortfarande drygt halvmeterdjup vid månadens början. Kolkörningarna fortsatte. Totalt forslades 104 stigar kol till Oslättfors under årets första fyra månader. Men nu var det också dags för andra sysslor. Pehr började binda en ryssja och i mitten av april började man köra ut gödsel på åkrarna. Den 12/4 kom lärkan och den 21/4 hördes taltrasten. April blev kall och skarföret var utmärkt i slutet av månaden. Den 29/4 drog man not, (troligen på Skarvsjön).

Maj

Den första maj kom en grannfru med ett tennfat som hon ville sälja. Hon fick 6 daler och en fjärding rågmjöl. Dagen efter lyckades Pehr efter mycken möda lägga tre ryssjor i Skarvsjön.

Under månaden hann man även bygga en bro över Dammån, bära hem hö från Stångsjön ett par km därifrån, utöka åkerarealen, fara till Gävle för att köpa salt samt att så ärter. Den 12/5 kom svalorna tillbaka.

Kylan fortsatte under maj månad och det var minusgrader i stort sett varenda natt. Isen försvann från Skarvsjön den 1515, ca tre veckor senare än i våra dagar.

Juni

Även denna månad inleddes med en frostnatt. Kreatursfodret tröt så hästarna måste gå ute på natten. Åkrarna plöjdes och man sådde korn. Pehr hjälpte även "Olof Nilssons änka" med sådden "mot goda ord och betalning".

Den 8/6 försvann sista snöfläcken i Gamla gårdsmynnen. I mitten av juni tillverkade man ny gärdsgård och grävde en brunn. Den 27/6 svedjades ett hygge vid Brännudden och ett par dagar senare såddes rovfår på den nya svedjan.

Juli

Den 3/7 kom sommarens gissel bromsarna tillbaka. I början av månaden var Pehr i Råhällan och hjälpte en skomakare bygga ett fähus. Senare revs det egna (9 fårhuset och ett nytt byggdes. Hela detta arbete tog bara sex dagar.

Skomakaren kom på besök i tre dagar och tillverkade fyra par skor åt familjen. Pappa Jon var i Smörnäs och hjälpte till att bygga en båt.

I slutet av månaden fick Pehr problem med sitt vänstra ben. Det började med två vattblåsor på foten, som sved och svullnade upp. Dagen efter hade svullnaden spritt sig upp längs benet, som också fått röda fläckar. Krämpan botades med "kamferbrännvin" på några dagar.

Det blev hektiskt att hinna med höbärgningen och inte blev det bättre av att vissa sysslor även måste utföras åt bruket. "Herra-arbete" skriver Pehr Jonsson. Skarvsj ötorpet var ett arrendetorp under Oslättfors bruk och förutom kolningen skulle även ett antal dagsverken utföras varje år.

Augusti

Höbärgningen fortsatte. Mitten av månaden blev kall och man började oro sig för frost, som dock kom först den 30/8. Det kom så mycket regn att Pehr den 24/8 såg sig tvungen att nedteckna en bön till Herren om bättre väder. Den 30/8 var man utan mat så man måste "torka och gnugga korn i bastun".

September

Den 7/9 sålde Pehr en unghästför 24 daler till Anders Pehrsson i Råhällan. Samma dag föll

pappa Jon illa och skadade sig i vänster sida och blev ofärdig några dagar. Trots dåligt väder och flera frostnätter lyckades man skörda och tröska både råg och korn. Rågskörden blev dock mager. Modern for till Hillevik och köpte strömming.

Den 20/9 kom inte kreaturen, som gick lösa på skogen, hem och uppståndelsen var stor. Totalt 22 man hjälpte till att leta efter kräken, som slutligen kom till rätta efter fem dagar. Kanhända hade de skrämmts av den björn som Pehr hjälpte till att jaga den 23/9. Inget står om hur jakten avlöpte.

Oktober

Den 6/10 rev man sin gamla bastu och byggde en ny som stod klar den 16:e. Sockenskrivaren L. Åström och tolvmannen i Åbyggeby kom och förseglade familjens brännvinspanna. Slutkokat alltså.

Denna månad förbättrades även vägen mellan Bostigen och Skarvsjön. Skräddaren kom på besök och sydde bl a ett par byxor till Pehr.

Den 25/10 blev det så kallt att isen lade sig i sjövikarna och dagen efter kom den första snön. Den 28/10 gifte sig grannen Anders Andersson i Skarven (troligen ett boställe söder om sjön).

November

Den 4/11 slaktades en ko och den 8/11 var det husförhör i Oslättfors. Man tröskade det sista kornet och drog ihop kolved. Skräddaren tillverkade en svart rock åt Pehr.

Den 18/11 lade sig isen på Skarvsjön, men försvann igen den 24:de. Ännu den sista i månaden var sjön isfri - något som ingen kunde minnas ha inträffat tidigare.

December

Den 6/12 snöade det så att marken blev vit och dagen efter låg till slut isen över hela Skarvsjön, men inte förrän till Lucia höll isen med viss tvekan att gå på.

Den 15/12 drog man not i Ryssjön och dagen efter i Skarvsjön. Den 21/12 höll isen att köra över med häst och lass. Julaftonen 1772 inleddes med sol, men det mulnade efter hand. Vid nyåret låg snön drygt två dm djup i skogen.

[Hillebygden, Nr. 2, 2006]